

nemført efter Æreboes ophold i Rusland 1709-12. Dermed være ikke sagt, at hans arbejde var helt uden politisk aktualitet. Da Frederik 4. i 1721 fik overrakt sit eksemplar af „Den Ryssiske Lov“, kunne han i en af de første kommentarer finde en udførlig argumentation mod at anerkende den kejsertitel, som Peter den Store påberåbte sig senere samme år.

Lars P. Poulsen-Hansen fremhæver, at lovbogen fra 1649 „på mange områder omend med mange tilføjelser“ kom til at gælde de næste to hundrede år, og at den derfor tåler sammenligning med den betydning, Christian V's Danske Lov fra 1683 har haft i Danmark. Det er korrekt, at der først kom en ny kodifikation i 1830'erne, da konservative vinde blæste ind over Rusland. Forinden var den moskovitiske lovbogs indhold blevet skamferet af det 18. århundredes reformivrige monarker, der legitimerede deres absolutte magt ved pligten til at forny Rusland. Allerede under Peter den Store blev hele kapitler sat ud af kraft. Han foretog også ændringer af de strafferetlige bestemmelser. Læsning af den gamle lovbog vil sikkert bekræfte mange i deres fordomme om russisk grusomhed og barbari. Men det er værd at bemærke, at Rusland i oplysningstiden var blandt de førende i Europa, hvad angår humanisering af retsplejen. Anvendelse af tortur under afhøringerne blev forbudt. Dødsstraffen blev begrænset til mord, oprør og røveri. I England kunne der så sent som i år 1800 fældes dødsdomme for ikke mindre end 200 forskellige forbrydelser.⁷

Hans Bagger

| Natalja Okhotina-Lind & Peter Ulf Møller: *Vtoraja Kamtjatskaja ekspeditsija. Dokumenty 1737-1738. Morskije otrjady*, Nestor-Istorija, Sankt Petersborg 2013, 942 s., 858 rubler.

Hermed foreligger det tredje bind i den serie, som udbreder kendskabet til det centrale kildekompleks vedrørende Vitus Berings anden Kamtjatka-ekspedition, og som er blevet hilst velkommen af specialister verden over. Carlsbergfondet har da også fortsat sin mangeårige støtte til udgiverne, forskningslektor Natalja Okhotina-Lind og adjungeret professor Peter Ulf Møller (KU). De har gennemført de vigtigste arkiver i Moskva og Sankt Petersborg og derefter rekvireret fotokopier af de kilder, der nu publiceres i kronologisk orden med tekstkritiske

⁷ Janet M. Hartley: *A Social History of the Russian Empire, 1650-1825*, London 1999, s. 122; Simon Dixon: *The Modernisation of Russia, 1676-1825*, Cambridge 1999, s. 146.

bemærkninger og omfattende realkommentarer, som indeholder leksikalske oplysninger, litteraturhenvisninger og ofte også problemorienterede forskningsoversigter. Det første bind (2001) indeholdt kilderne fra 1730-1733 og vedrørte væsentligst den russiske regerings planlægning af den storstilede ekspedition med de ambitiøse mål. Andet bind (2009) med kilderne fra 1734-1736 afspejlede den møjsommelige transport af tungt materiel fra Sankt Petersborg til Østsibirien og sammenstødene med vrangvillige lokale myndigheder, som havde undladt at træffe de befalede forberedelser til ekspeditionens videre færd, og som anklagede Bering for egenrådighed og magtmisbrug.

Det foreliggende bind, der dækker årene 1737-1738, indeholder – foruden illustrationer med samtidige kortskitser – 165 kilder, hvoraf langt de fleste er på russisk og publiceres for første gang. Det drejer sig overvejende om de ledende ekspeditionsdeltageres korrespondance med hinanden og med centraladministrationen i Sankt Petersborg. Det fremgår, at der i den russiske regering var skuffelse over de udeblevne resultater af den kostbare ekspedition, og at der var stor utilfredshed med, at Bering havde lunet sig så længe i provinshovedstaden Jakutsk i stedet for at drage videre til havneflækken Okhotsk, hvorfra Stillehavssejladserne skulle udgå. Et dårligt indtryk gjorde også de indkomne klager over Bering og hans barske næstkommanderende, landsmanden Morten Spangberg. Gehejmekontorets efterforskning af de alvorlige beskyldninger fylder ikke mindre end 99 sider.

Efter at have tilrettelagt forsyningen af skibsbygningsmaterialer og proviant til de mange hundrede ekspeditionsdeltagere flyttede Bering omsider sit hovedkvarter fra Jakutsk til Okhotsk i sensommeren 1737. Samtidig kom de første delresultater. Inspireret af datidens forestillinger om en „nordøstpassage“ mellem Atlanterhavet og Stillehavet havde ekspeditionen også fået til opgave at kortlægge hele Sibiriens Ishavskyst. Dette farefulde forehavende var hidtil endt i fiaskoer og menneskelige tragedier. Men netop i sommeren 1737 lykkedes det for et par skibe at kortlægge kystlinjen mellem floderne Ob og Jenisej, mens andre to fartøjer tilbagelagde strækningen mellem Dvina og Ob.

Hvad angår den østligste Ishavskyst, blev der ikke gjort fremskridt i udforskningen, efter at nordmanden Peter Lassenius og størstedelen af hans besætning var omkommet i deres vinterkvarter. Der opstod diskussion om, hvorvidt det var nødvendigt at gennemføre denne krævende del af opgaven. I Jakutsk-arkivet havde en af de medrejsende videnskabsmænd, historikeren og etnografen Gerhard Friedrich Müller, nemlig fundet en glemt beretning om, at kosakken Semjon Dezjnov i 1648 havde gennemført en sejlads mellem floderne Kolyma og

Anadyr, rundt om Sibiriens nordøstlige hjørne. Det var dermed bevist, at Asien ikke var landfast med Amerika, men at de to kontinenter var adskilt af et stræde. Müllers grundige redegørelse, der er en af de mest interessante kilder i dette bind, publiceres for første gang in extenso. Den blev af Bering sendt til Sankt Petersborg. Her insisterede regeringen på, at kortlægningen af den østligste Ishavskyst skulle genoptages trods truslen fra ismasserne og den fjendtlige befolkning på landjorden.

Flere af kilderne omhandler konflikterne i Okhotsk mellem ekspeditionsledelsen og den stedlige distriktskommandant, Grigorij Skornjakov-Pisarev, som blev beskyldt for at lægge hindringer i vejen for fødevareforsyningen til de sultne flådeofficerer, matroser, skibstømrere og arbejdsmænd, der byggede skibene til de planlagte stillehavssejladser. Berings indberetninger gav til sidst det ønskede resultat. I december 1737 besluttede den russiske regering at afskedige den selvhævende distriktskommandant. Men det fik kombattanterne først at vide mange måneder senere.

De tre skibe, der under Spangbergs ledelse skulle finde en handelsrute til Japan, var færdigbygget allerede i september 1737. På grund af proviantmangel beordrede Bering imidlertid, at sejladsen skulle udskydes til den følgende sommer. I 1738 nåede Spangberg som bekendt ikke helt ned til Japan, men kun til 45 grader nordlig bredde. På vejen fik han spottet 32 øer syd for Kamtjatka og gjort flere nyttige observationer. En dansk oversættelse af hans tjenstlige afrapportering til Bering har de to udgivere tidligere offentliggjort i *Kommandøren og konen. Arkivfund om danske deltagere i Vitus Berings ekspeditioner* (1997).

Publikationsserien kulminerer med de følgende bind, hvor vi kan vente nye oplysninger om Spangbergs møde med Japan i 1739 samt Berings og Aleksej Tjirikovs berømte opdagelsesrejse til Nordamerika i 1741.

Hans Bagger

| Einar Lund Jensen: *Rejsen til landets ende. Historier om 1800-tallets indvandring fra Østgrønland til Kap Farvel*, Museum Tusulanums Forlag, København 2014, 190 s., 198 kr. (findes også på grønlandsk).

Einar Lund Jensens bog fortæller historien om 1800-tallets møde mellem østgrønlandere og beboerne ved de sydligste posteringer af (dansk) handelskolonialisme og (især tysk/herrnhutisk) mission. Dermed beskrives et spændende kulturmøde mellem ikke alene, som det fremgår i indledningen, grønlandske, danske og tyske, men også mellem koloniserende og ukoloniserede grønlandere. Bogen er skrevet